

Suriye’de İç Savaş Senaryoları ve Türkiye’nin Güvenliği*

Dr. Yasin Athloğlu/Ekim 2012

18 Temmuz’da Şam’ın merkezinde bir güvenlik binasına düzenlenen bombalı saldırıda Suriye yönetiminin dört üst düzey görevlisinin öldürülmesiyle ülkede 16 aydır devam eden ayaklanma yeni bir sürece girdi. Suriye’de merkezi yönetimin kontrolündeki Suriye Ordusu’yla silâhlı muhalif gruplar arasındaki çatışmalar son dönemde sivillerin yaşadığı kent merkezlerinde vuku bulan bir iç savaşa dönüşmeye başladı. 18 Temmuz saldırısıyla eş zamanlı olarak Suriye Ordusu’nun ülkenin kuzeyindeki bazı bölgelerde (ve sınır kapılarında) kontrolü kaybetmesi ve silâhlı grupların Şam ve Halep’te giriştikleri geniş çaplı saldırılar, Suriye’de devlet kontrolünün ortadan kalktığı bir kaos ve anarşizmin yayılmasını sağladı.

Suriye’de kaos ve anarşizmin yayılması, elbette başta bu ülkenin sınır komşuları olmak üzere tüm bölgeyi büyük güvenlik riskleri içine sokmaktadır. Suriye’deki yönetimi değiştirme konusunda uzun süredir büyük çaba sarf eden AKP Hükümeti, 18 Temmuz saldırısının ardından Türkiye’nin ulusal güvenliğini ve bütünlüğünü tehdit altına sokan gelişmelerle yüzleşmek zorunda kaldı. Suriye’nin kuzeyindeki bazı kentlerin PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olan PYD’nin kontrolüne geçmesi, Türk kamuoyunda büyük bir tedirginlikle karşılandı. Oysaki Suriye’de bir istikrarsızlık oluştuğu takdirde böylesi gelişmelerin ortaya çıkabileceği pek çok uzman tarafından daha önce defalarca ifade edilmişti. Bu uyarılara rağmen AKP Hükümeti, statik, tek yanlı ve benmerkezci Suriye politikasını tavizsiz bir biçimde sürdürmeyi tercih etti. AKP’li karar alıcılar, 16 aydır Türkiye’nin ulusal güvenliği ve bekası açısından hayati öneme sahip konularla ilgilenmek yerine Suriye yönetimini yıkmaya odaklanmış ve tüm enerjilerini bu hedef uğruna harcamıştır. Makalemizde son gelişmelerin ışığında Suriye’deki çatışmanın ve istikrarsızlığın Türkiye ve bölgeyi nasıl etkileyebileceği analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Annan Plânı ve Şiddetin Yükselişi

Geçen Şubat ayında muhaliflerin Humus kentinde kurtarılmış bölge kurma girişiminin Suriye Ordusu’nun operasyonlarıyla engellenmesi ve BM Güvenlik Konseyi’nde Suriye’ye yaptırım öngören karar tasarısının Rusya ve Çin tarafından reddedilmesi, Suriye’deki rejimin değişmesini isteyen küresel ve bölgesel güçlerin yeni bir strateji oluşturmasını zorunlu kıldı. Nisan ayı başından itibaren bir yandan Rusya ve Batılı devletlerin uzlaşmasıyla BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan öncülüğünde bir barış planı uygulamaya konulurken diğer

* Makale, 21. Yüzyıl Dergisi’nin Eylül 2012 sayısında yayınlanmıştır.

yandan Suriye rejimini yıkmaya odaklanan ülkeler “Suriye Dostları Toplantıları” adı altında Annan Planı’nın uygulanmasını imkansız hale getirecek bazı kararların altına imzalarını attı.

Nisan ayı başında İstanbul’da ABD, Türkiye, Katar, Suudi Arabistan öncülüğünde toplanan Suriye’nin Dostları Grubu, Suriyeli muhaliflerin tek bir çatı altında örgütlenmesi ve silâhlı muhalif grupların teknolojik olarak desteklenmesi konusunda fikir birliğine vardıklarını ilân etti. Nisan ayından itibaren Rusya, bölgesel çıkarlarını koruma adına Annan plânı çerçevesinde Suriye yönetimi ile muhalif gruplar arasında barışçıl bir çözüm üzerinde uzlaşma kurmaya çabalarırken ülkedeki şiddet olayları tekrar hızlı bir yükselişe geçti. Türkiye’de kurulan Suriye Ulusal Konseyi (SUK) ve silâhlı muhalefetin temsilcisi Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), dış kaynaklı siyasî ve maddî desteğin verdiği özgüvenle krizin barışçıl çözümünü konusunda Suriye yönetimi ile masaya oturmayı her seferinde reddetti. Böylece Suriyeli muhaliflerin uzlaşmaz tavırları krizin siyasî ve toplumsal tarafının arka plânda kaldığı bir militerleşme sürecini hızlandırdı. Son aylarda Suriye’de şiddet farklı biçimlerde kendini göstermiştir. İntihar bombaları, Suriyeli önemli şahsiyetlere suikastlar, sivillere yönelik katliamlar ve büyük kentlere sızan yabancı ülke vatandaşı militanları da içine alan silâhlı gruplarla Suriye güvenlik güçleri arasındaki çatışmalar Suriye’deki şiddetin en dikkat çeken biçimleri olarak göze çarptı.

Aralık 2011’de ve Ocak 2012’de Şam’daki güvenlik binalarına yönelik bombalı intihar saldırıları, silâhlı muhalif grupların daha önce denemedikleri bir saldırı yönteminin uygulanmaya başladığını ve El-Kaide gibi aşırı dinci terör örgütlerinin Suriye’deki silâhlı mücadeleye müdahil olmaya başladığını göstermişti. Mart ayında bombalı intihar saldırılarının hedefi, Şam ve ülkenin kuzeyindeki Sünnî yoğunluklu kent Halep oldu. 24 Nisan’da intihar bombacılarının hedefi Şam’ın Mercî Meydanı ve 27 Nisan’da ise Şam’ın geleneksel Sünnî yerleşimi olan Midan (Meydan) semtiydi. 10 Mayıs’ta Şam’ın Kazzaz mevkiinde iki bomba yüklü araçla gerçekleştirilen saldırı sivillerinde hedef alındığı korkunç bir katliama dönüştü. İntihar saldırıları başladığından beri Suriye yönetimi El-Kaide terör örgütü üyelerinin ülkede faaliyetlerini yoğunlaştırdığını iddia ediyordu. 10 Mayıs’taki Şam saldırısının ardından El-Kaide’ye bağlantılı En-Nusra Cephesi adlı terör örgütünün saldırıyı üstlenmesiyle Suriye’deki silâhlı çatışmanın sadece Suriye güvenlik güçleriyle ordudan kaçan asker kaçakları arasında sınırlı kalmadığı ve farklı ülkelere radikal dinci militanların bu çatışmaya müdahil olduğu açıkça ortaya çıktı. Mayıs ve Haziran aylarında intihar saldırıları, büyük kentleri hedef almayı sürdürdü.

Suriye’nin büyük kentlerinde patlayan bombaların yanında geçen yıl Eylül ayından beri ordu mensupları, üniversite öğretim üyeleri ve dini adamlarına yönelik suikastlar 2012 yılının ilk yarısı boyunca tüm hızıyla devam etti. Mayıs ayında Suriye yönetiminin üst düzey görevlileri bir güvenlik toplantısı sırasında yemeklerine konulan zehirle öldürülmek istendi. Bu suikast girişiminin ardından Suriyeli muhalifler Devlet Başkanı Beşşar Esad’ın eniştesi Asef Şevket başta olmak üzere bazı üst düzey yetkilerin öldürüldüğünü iddia edilse de Suriye yönetimi bu iddiaları yalanladı. Suikast girişiminden kısa bir süre sonra Humus’un kuzey batısındaki Hula’da sivillere yönelik gerçekleştirilen katliamın görüntüleri Suriye yönetiminin uluslararası alanda daha fazla baskı altına alınmasını sağladı. Hula katliamı, ülke içinde ayaklanmaya katılmakta tereddüt eden Suriyeliler üzerinde de oldukça büyük etki yarattı.

Suriye yönetiminin Hula ve çevresindeki bazı köylerde yönetim yanlısı ailelerin öldürüldüğü iddiası ise -bölgenin coğrafi ve dini yapısı göz önüne alındığında- katliamda Lübnan’dan sızan radikal dinci militanların rol oynamış olma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Tabi çatışmanın bu kadar derinleştiğı ve karmaşıklaştığı bir ortamda kimin kimi öldürdüğünü söylemek oldukça güç bir hale gelmekte ve bu tür katliamlar tarafların birbirlerini suçlamak için kullandığını propaganda araçları olmanın ötesine geçememektedir. Bununla birlikte Humus ve çevresindeki küçük yerleşim birimlerinde Sünnî, Nusayrî (Alevi) ve Hıristiyanların yan yana yaşaması, Hula benzeri katliamların ülkedeki çatışmanın mezhepsel boyutunun yükselmesine katkı yapacağı ve mezhepsel temelli bir iç savaşın nedenlerini hazırlayacağı aşikârdır.

Şam ve Halep’i Kontrol Etme Savaşı

Suriye’deki rejimi devirmeye odaklanan muhalif grupların ve onların dış destekçilerinin ayaklanmanın ilk yılı boyunca en önemli sıkıntısı, Şam ve Halep’teki kentli orta sınıftan umdukları desteğı bulamamaları oldu. Başkent Şam ve nüfusunun büyük kısmı Sünnî olan Halep’te halk, yönetim karşıtı protesto gösterilerine katılmakta isteksiz görüldü. Yönetime karşı olan kentli orta sınıf üyeleri bile kendi güvenliklerinin tehlikeye atacak silâhlı çatışma yerine reform yoluyla ve kan akmadan bir değışimin gerçekleşmesine destek verdi. Tarih boyunca Suriye topraklarının idarî ve ekonomik olarak Şam veya Halep’ten yönetildiğı düşünüldüğünde bu iki kent kontrol edilmeden Suriye yönetiminin değıştirilmesi mümkün görünmemektedir. Suriye yönetimi, büyük kentlerden aldığı desteğın katkısıyla zor siyasî ve ekonomik şartlar altında bile olsa ülkenin büyük bir kesimi üzerinde devlet otoritesini uzun süre korumayı başardı.

Şam’ın Douma, Harasta, Sakba gibi Sünnî, muhafazakâr ve yoksul kenar mahallelerinde yönetim karşıtı gösteriler ve silâhlı çatışmalar ortaya çıksa da başkent’in büyük bir kısmında sükûnet hâkim oldu ve günlük yaşam normal bir biçimde akmaya devam etti. Hatta kentte son 8 aydır patlayan intihar bombaları bile bu durumu çok değıştiremedi. Bununla birlikte Haziran ayı başından itibaren Şam’ın daha önce silâhlı çatışmaya sahne olmayan kenar semtlerinde şiddetin aşamalı olarak yükseldiğı görüldü. Kentin kenar semtlerine giren silâhlı muhalif gruplar, özellikle gece yarısından sonra güvenlik güçleri ve devlet binalarına yönelik saldırılarını arttırdı. Özellikle Şam’ın batısında -Devlet Başkanlığı Sarayı yakınlarında- bulunan Cumhuriyet Muhafızları’nın ana karargâhı ve subay ailelerinin yaşadığı lojmanlar silâhlı muhaliflerin ana hedefini oluşturdu. Sivillerin yaşadığı bölgelerde yoğunlaşan silâhlı çatışmaların kentli orta sınıfın güvenlik kaygılarını arttırmayı amaçladığı aşikârdır. Silâhlı çatışmalarla birlikte muhaliflerin geceleri cami minarelerinden yaptığı anonslar ve internet yoluyla yayılan Suriye Ordusu’nun sivil yerleşimleri bombalayacağı ve sivillerin evlerini terk etmesi gerektiğı söylentileri bu bölgelerde günlük hayatın akışını doğrudan etkiledi. Bu bölgelerdeki çatışmalarda birçok yabancı ülke vatandaşı silâhlı militanın öldürülmesi ise dikkat çekiciydi.

Halep’teki duruma gelince. Suriye muhalefeti ve dış destekçilerinin aylardır dile getirdikleri ülkenin kuzeyinde tampon bölge kurma iddialarının önündeki en büyük engel Sünnî kenti Halep’ti. İdlib bölgesinde silâhlı muhalif gruplar etkinliklerini yaptıkları eylemlerle gösterse

de Halep kontrol edilmediği sürece kurtarılmış bir bölge oluşturulması ve rejimi Libya benzeri bir yöntemle yıkılması mümkün görünmüyordu. Halep kenti, uzun süre yönetim karşıtı protestolara ve şiddet olaylarına büyük ölçüde uzak kaldı, hatta büyük kitlelerin katıldığı ulusal birliği vurgulayan gösteriler kentin yönetime desteğini gösteriyordu. Nisan ayından itibaren Halep Suriyeli muhalifler için öncelikli hedef haline gelmeye başladı. AKP Hükümeti’nin Kilis’te (Suriye sınırında) Suriyeli sığınmacılar için oluşturduğu konteynır kentin hizmete açmasıyla birlikte Halep ve çevresindeki şiddet olaylarının yükselişe geçti. Ayrıca Mayıs ve Haziran aylarında kentin bazı semtlerindeki küçük protesto gösterileri ve Halep Üniversitesi’nde provokasyon sonucu çıkan olaylar çatışmanın büyüyebileceğinin işaretleri veriyordu.

18 Temmuz Saldırısı ve Halep Savaşı

Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad, Haziran ayı sonunda Riyad Hicab başkanlığında yeni hükümet atayarak ülkedeki krize çözüm arayışlarında Suriye siyasetinde alışılmış siyasi manevralarından birini yaptı. BM gözlemcilerinin ülkedeki şartların düzelmesine yönelik olumsuz açıklamalarına rağmen Suriye krizi konusunda uluslararası arenada çözüm arayışları ve pazarlıklar Temmuz ayı başında devam etti. Rusya ve Çin, krizin çözümü için Annan Plânı’nın uygulanmasını tek alternatif olarak görürken ABD önderliğindeki ittifak rejimi devirmek için Suriyeli muhaliflere verdiği siyasi ve maddi desteği devam ettirmeyi tercih etti. Aslında bu süreçte büyük güçler arasındaki diplomatik pazarlıklar, Suriye’deki krizin çözümünden çok iki tarafın uluslararası rekabetinin bir uzantısı olmasının ötesine geçmiyordu.

18 Temmuz’da şam’ın merkezinde bir güvenlik binasına düzenlenen bombalı saldırıyla Suriye yönetiminin 4 üst düzey görevlisinin öldürülmesi, ülkedeki krizin tam anlamıyla bir iç savaşa dönüşmesi için uygun bir ortam hazırladı. Bombalı saldırıda Başbakan Yardımcısı ve Savunma Bakanı Korgeneral Davut Abdullah Raciha, Savunma Bakanı Yardımcısı ve Beşşar Esad’ın eniştesi Asef şevket, Devlet Başkanı Ulusal Güvenlik Danışmanı Hasan Ali Türkmeni ve Ulusal Güvenlik Dairesi Başkanı Tümgeneral Hişam Bahtiyar öldürüldü. Saldırıyı önce Liva el-İslam adlı radikal dinci bir örgüt üstlendi. Ardından Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)’nun komutanı Riyad el-Esad saldırıyı ÖSO’nin gerçekleştirdiğini açıkladı. Riyad el-Esad, saldırı sonrası çıkan intihar bombası söylentilerini yalanlayarak saldırıda üst düzey yetkilerin bulunduğu odaya konan bir bombanın kullanıldığını söylüyordu. Tabi saldırının yapılış şeklindeki profesyonellik, bu tür bir saldırıyı ÖSO gibi tecrübesiz ve kapasitesi sınırlı bir örgütün teknolojik ve istihbarat desteği almadan yapabilmesini zorlaştırmakta ve farklı istihbarat örgütlerinin kaos içindeki ülkede faaliyet alanını genişlettiğini göstermektedir.

Uluslararası kamuoyu, bu saldırıyı Suriye yönetimine yönelik ağır bir darbe ve rejimin bu şoku atlatamayarak çökeceğine yönelik bir işaret olarak algıladı. Bu algılamayla birlikte 18 Temmuz saldırısı öncesi ve sonrası olan gelişmeleri dikkate alarak saldırının ülkedeki krizi nasıl bir boyuta taşıyacağı üzerinde analizler yapmak daha anlamlı hale gelmektedir. 18 Temmuz saldırısı öncesi iki önemli gelişme dikkat çekicidir. İki Suriye yönetiminin içindeki bazı üst düzey yetkilerin ülke dışına kaçarak rejime karşı tavır aldıklarını göstermeleriydi.

İkincisi ise ÖSO’nun “Şam Volkanı” ve Suriye Depremleri” adı altında Şam ve Halep’te geniş çaplı saldırılara başlayacağını duyurmasıydı.

Katar ve Suudi Arabistan’ın Suriye’de ayaklanma başladığından beri muhalif gruplara maddî ve silâh desteği verdiği uluslararası kamuoyunda en çok dile getirilen konulardan biridir. Bu iki ülkenin muhaliflere verdiği maddî ve silâh desteği dışında Suriye yönetimi ve ordusundaki üst düzey görevlilerin muhalefet saflarına geçişine karşılık onlara büyük maddî imkânlar sağladıklarına yönelik iddialar da söz konusudur. Temmuz ayı boyunca Suriyeli üst düzey görevlilerden bazıları yönetimden ayrıldıklarını açıkladı. Bunlardan ilki, Tuğgeneral Menaf Talas oldu. Eski Savunma Bakanı Mustafa Talas’ın oğlu ve Esad Ailesi’nin yakın çevresinde yer alan Menaf’ın Suriye’den ayrılıp rejime karşı tavır alması Suriye rejiminin kan kaybettiği şeklinde yorumlandı. Menaf Talas’ın erkek kardeşi işadamı Firas ve milyader kız kardeşi Nahide’nin (kocasını eski silâh kaçakçısı) Fransa, Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerindeki kişisel ve ekonomik bağlantıları, Menaf’ın ülkeyi terk etmesinde kolaylaştırıcı rol oynamış olabilir. Talas’ın ardından 11 Temmuz’da Suriye’nin Bağdat Büyükelçisi Nefar el-Faris Katar’a kaçtı. Deyr’ul Zor bölgesinde nüfuzlu bir aşiretin üyesi olan el-Faris, Katar’a kaçışının ardından uluslararası televizyon kanallarında Suriye yönetimine yönelik ağır suçlamalarda bulundu. Katıldığı televizyon programlarında el-Faris’in yaptığı suçlamaların yanında en dikkat çeken yönü yüzündeki endişeli ifadesiydi. Faris’ten sonra 24 Temmuz’da Kıbrıs Rum kesimindeki Lefkoşe Büyükelçisi Lamia el-Hariri, ve 25 Temmuz’da Abu Dabi Büyükelçisi Abdullatif Debbağ istifa ettikleri açıkladı. İki büyükelçinin karı-koca olması ise ilginç bir ayrıntıydı. 27 Temmuz’da Suriye’nin Minsk Büyükelçisi Faruk Taha ve 31 Temmuz’da Londra Maslahatgüzarı Halid el-Eyyubi, görevinden istifa ettiğini açıkladı. 18 Temmuz saldırısından sonra Suriye rejiminin yıkılacağına dair izlenim birçok Suriyeli diplomatın görevden ayrılmasını hızlandırmıştır.

18 Temmuz saldırısından sonra Şam’ın Midan semtinde ağır silâhlara sahip ÖSO militanlarıyla Suriye Ordusu arasındaki şiddetli çatışmalar uluslararası medyaya yansıdı. Devlet Başkanı Esad, saldırının ardından ölen üst düzey görevlilerin yerine 3’ü Sünnî, 1’i Nusayrî olmak üzere 4 yeni generali atadı. Esad’ın bu atamalarla kriz anında bile yönetimdeki Sünnî-Nusayrî ittifakının devam ettiğini göstermeye çalıştığı söylenebilir. Yeni atamaların ve Şam’a yollanan takviye güçlerin etkisiyle Midan bölgesi kısa sürede Suriye Ordusu tarafından kontrol altına alındı. Bununla birlikte Şam’ın farklı semtlerindeki küçük çaplı çatışmalar devam etti. Şam’da Suriye Ordusu’nun kontrolü ele geçirmesi, uluslararası medyanın ilgisini Türkiye sınırındaki Halep kentine çevrilmesine yol açtı. Suriye yönetiminin Türkiye sınırındaki Bab’ul Hava ve Bab’ul Selam sınır kapılarına kontrolü kaybetmesi ve Halep çevresindeki bazı yerleşim birimlerinin silahlı grupların eline geçmesi, Halep’teki savaşın Suriye rejiminin kaderini belirleyeceği yorumlarının yapılmasına neden oldu. Halep’teki çatışmalarda Suriye Ordusu’nun kısa sürede kontrolü sağlayamaması bölgeye ağır silâhlara da sahip 10 binlerce militanın sokulduğunu izlenimi vermektedir. Öyle ki Halep kentinin içinde çok kısa aralıklarla silâhlı gruplar ve Suriye güvenlik güçlerinin kontrol noktaları kurması ve yol denetimi yapması, iç savaş yıllarında Beyrut’ta yaşanan bölünmüşlük ve çatışmayı akla getirmekte ve Suriye’nin yakın geleceği konusunda endişeleri arttırmaktadır.

Halep’teki savaş, muhalifler safında sadece Suriye Ordusu’ndan firar eden askerlerin savaşmadığını ve farklı ÷lkelerden gelen militanların bölgede bulunduğunu açık bir biçimde tekrar ortaya koydu. Suriye’de geçen yıldan beri El-Kaide terör örgütü ve bazı radikal dinci örgütlerin ÷lke’deki çatışmaya ne seviyede müdahil olup olmadıkları tartışılıyordu. 18 Temmuz saldırısının ardından El-Kaide’ye bağlı militanların Türkiye-Suriye sınırındaki Bab’ul Hava sınır kapısını ele geçirmeleri ve bazı radikal dinci grupların internette yayınladıkları videolarda “Irak-Suriye İşlâm Devleti” kurmayı amaçladıklarını açıklaması Suriye’deki El-Kaide varlığının oldukça yayıldığının bir kanıtıdır. El-Kaide militanlarının sivil alanlarda geekleştirdikleri saldırılarla ve güvenlik güçlerine yönelik kullandıkları acımasız yöntemlerle ÷lke’deki çatışmada şiddetin boyutunu arttırdıklarını ve bölgede mezhepsel temelli bir savaşı kışkırttıklarını söylemek mümkündür.

Suriye’nin büyük kentlerindeki bombalı eylemleri üstlenerek adını duyuran en-Nusra Cephesi’nin yanında son aylarda Ahrar eş-şam ve Sukur eş-şam gibi radikal dinci terör örgütler Suriye-Türkiye sınırında etkinliklerini arttırmıştır. Bunlara ek olarak Mehdî el-Harati gibi Libyalı militanlar da Libya iç savaşındaki deneyimlerinin ardından Suriye’de yönetime karşı silâhlı mücadeleye katılmışlardır. Birkaç yıl önceye kadar İrlanda’da yaşayan bir Arapça öğretmeni olan El-Harati, Libya ve farklı Arap ÷lkelerinden topladığı gönüllü militanlarla kurduğu Liva el-Umma adlı silâhlı grupla 2011 yılı sonbaharından beri Suriye’de yönetime karşı savaşmaktadır. Suriye’de řu anda Katar, Suudi Arabistan, Ürdün, Tunus, Mısır, Afganistan, hatta Fransa ve İngiltere’den çok sayıda radikal dinci militanın farklı örgütlerin çatısı altında savaştıklarını söylemek mümkündür. Görünen o ki 1998 Adana Mutabakatı sonrası hızla barışın ve işbirliğinin simgesi haline gelen Türkiye-Suriye sınırı, son 16 ayda silâhlı grupların, fanatik dinci militanların, PKK terör örgütü üyelerinin ve farklı istihbarat örgütlerinin faaliyet gösterdiği bir çatışma alanına dönuşmüştür.

AKP’nin Suriye Politikası’nın şuursuzlaşması

AKP Hükümeti’nin son 16 aydır Suriye’ye karşı yürüttüğu dış politika yaklaşımını ele almak Suriye krizinde günümüzde geline nokta Türkiye’nin ulusal çıkarları ve güvenliği açısında ortaya çıkan tehditleri anlamamızı kolaylaştıracaktır. Türkiye’nin yeni Suriye politikasının en önemli özellikleri statik, tek yanlı ve ben-merkezci oluşudur. AKP Hükümeti’nin insan hakları, demokrasi gibi liberal söylemler üzerine temellendiği bu dış politika anlayışı Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğu’nun sert açıklamaları üzerinden pratiğe geçirilmektedir. Bu yönüyle kişiselleşmiş bir dış politika anlayışı karşımıza çıkmaktadır. Başbakan Erdoğan’ın krizin başından itibaren yaptığı sert açıklamalar, Suriye yönetiminin Türkiye’ye karşı duyduğu sempati ve güvenin azalmasına hizmet etmiş ve iki ÷lke ilişkilerini iki lider arasında kişisel bir sorun haline getirmesine yol açmıştır. AKP Hükümeti, Suriye’de akan kana ve çatışmanın büyüme olasılığına rağmen Suriye Devlet Başkanı Beşsar Esad’ın iktidarı terk etmesi dışında bir olasılığa direnç göstermiş ve şiddet arttığa bunu Suriye yönetimine karşı kamuoyu diplomasinin parçası olarak kullanmayı denemiştir. Kişiye odaklı dış politika anlayışı, Suriye krizi konusunda ortak devlet aklının ve soğukkanlı dış politika reflekslerinin ortaya çıkmasını engellemiştir. Ayrıca Başbakan Erdoğan’ın sert açıklamalarının ardından Suriye’ye karşı tüm diplomatik ve ekonomik tedbirler öylesi hızlı tüketilmiştir ki bu zamanlama yanlışlıklarını yüzünden Haziran

ayındaki uçak krizinde askeri yaptırım dışında hükümetin manevra alanı oldukça daralmıştır. Bu bağlamda Suriyeli muhalif grupları Türkiye’de örgütlemeye odaklanan AKP Hükümeti’nin Türkiye’nin öncelikli ulusal güvenlik tehditlerini öngörmekte ise yetersiz kaldığı rahatlıkla söylenebilir.

AKP Hükümeti’nin dış politika karar alıcıları, Suriye’deki krizi Kuzey Afrika’da başlayan yönetim karşıtı halk ayaklanmalarının bir devamı olarak algılamış ve tüm rejimlerin domino taşları gibi ardı sıra düşeceğini varsaymıştır. Oysaki Mağrip’ten Maşrik’a uzan Arap dünyasındaki her ülkenin kendine özgü siyasî, ekonomik ve toplumsal dengeler üzerine kurulmuş siyasal sistemlere sahip olduğu bir gerçektir. Bu siyasal sistemlerin işleyişini ve değişmesini etkileyen pek çok iç ve dış faktör söz konusudur. Tüm bunları göz ardı eden AKP Hükümeti’nin dış politika karar alıcıları, belki de iki ülke arasında ilişkilerin iyi olduğu dönemlerde Şam’a yaptıkları ziyaretlerde Suriye’nin geri kalmış ülke görüntüsüne bakarak rejimin diplomatik ve ekonomik baskı ile kısa sürede çökeceğini sanmışlardır. Buna karşılık Suriye yönetimi, uluslararası konjonktürdeki dengeleri iyi kullanmak ve ülke içindeki büyük kentlerde sahip olduğu kitle desteğini sürdürmek suretiyle rejimin varlığını devam ettirmesini sağlamıştır.

AKP Hükümeti açısında Suriye politikayla ilgili diğer bir sorun kaynağı da Hatay ve Kilis’te insanî yardım amaçlı kurulan Suriye sığınmacı kamplarıdır. Bu kamplar, gün geçtikçe hem Türk kamuoyu hem de bölgedeki Türk vatandaşları için büyük bir rahatsızlık kaynağı haline gelmektedir. Uluslararası medyada bu kamplar konusunda çıkan haberler ve bölgeyi ziyaret edenlerin söyledikleri bu kampların sadece insanî yardım için kurulmadığı ve Suriye’deki çatışmanın bir parçası haline geldiği konusundaki şüpheleri arttırmaktadır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı Suriyeli muhaliflere silâh desteği sağlanmadığını sürekli belirtse de kamplar kalan bazı Suriyeli muhaliflerin sınırı geçerek çatışmalar katıldıkları ve geri döndüklerine dair uluslararası medyada birçok iddiaya ve fotoğraflara rastlanmak mümkündür. Ayrıca Suriye Ordusu’ndan firar eden askerlerin üniformalarıyla kampların içinde video çekimleri yaptıkları ve bazı uluslararası televizyon kanallarındaki programlara canlı telefon veya video bağlantısıyla katıldıkları herkes tarafından bilinmektedir.

Son zamanlarda Suriyeli sığınmacı kamplarında ufak teknik meseleler (suların kesilmesi, barınma olanakları gibi) yüzünden ortaya çıkan şiddet olayları, Türk güvenlik görevlilerine ve Türk bayrağına saldırı boyutuna ulaşmış ve Türk kamuoyunun büyük tepkisini çekmiştir. Hatay ve Kilis’e gelen Suriyelilerin bu iki ilin ekonomik ve toplumsal yapısını olumsuz bir biçimde etkilediği de aşikârdır. Türkiye-Suriye sınırında devlet otoritesi muğlâklaştıkça bölgenin güvenliği tehdit altına girmekte ve özellikle Suriye’nin kuzeyindeki Kürt bölgesinin PKK başta olmak üzere silâhlı Kürt grupların denetimine girmesinin yolu açılmaktadır.

Türkiye’nin PKK ile Suriye’de Yeniden Yüzleşmesi

Suriye’nin kuzeyinde devlet otoritesinin ortadan kalkması ve ülkenin parçalanma sürecine girmesi, Türkiye’yi yakın bir gelecekte Suriye’nin kuzeyinde PKK terörü ile yeniden karşı karşıya bırakabilir. Oysaki geçen 12 yıl boyunca Türkiye, PKK terör örgütünü Kuzey Irak’a sıkıştırarak önemli adımlar atmaya başlamıştı. 1998 Adana Mutabakatı’ndan beri Türkiye-Suriye arasında gelişen güvenlik işbirliği yoluyla PKK terör örgütünün Suriye’deki

faaliyetleri büyük ölçüde sınırlandırılmıştı. Beşsar Esad’ın devlet başkanlığı döneminde 350’den fazla PKK militanı Suriye yönetim tarafında Türkiye’ye teslim edilmiş, Suriye yönetimi ilk kez PKK terörünü kınamış ve PKK’nın Suriye uzantısı olan PYD’nin çok sayıda üyesi tutuklanmıştır. 2003 Irak Savaşı’nın ortaya çıkardığı yeni konjonktür, PKK terör örgütüne sadece Kuzey Irak’ta faaliyetlerini devam ettirme imkânı tanımıştır. Kuzey Irak’ta Mesud Barzani liderliğinde kurulan bölgesel Kürt yönetiminin etkisiyle yükselen Kürt milliyetçiliğinin tehdidine rağmen Türkiye, İran ve Suriye arasındaki geliştirilen güvenlik işbirliği Kürt milliyetçiliği ve PKK’nın terörist faaliyetleri üzerinde etkili bir baskı unsuru olmuştur.

Mart 2011’de Suriye’de ayaklanmanın başlaması, Türkiye-Suriye arasında PKK terör örgütüne karşı yapılan güvenlik işbirliğinin sonunu getirdi. Türkiye-Suriye güvenlik işbirliğinin bozulması ve sınırdaki devlet kontrolünün azalması Türkiye’yi Suriye’nin kuzeyinde yeniden PKK terörü tehlikesi ile baş başa bıraktı. Suriye’de devlet otoritesinin çökmesi sadece PKK terör örgütünün bölgedeki nüfuzun güçlendirmekle kalmamakta aynı zamanda Kürt milliyetçiliğinin bölgesel liderliğine oynayan ve kendini güçlü hisseden Mesud Barzani’nin Suriye’deki olaylara müdahil olmasına yol açmaktadır. Birçok Kürt milliyetçisi gibi Barzani’nin de Kuzey Irak’taki bölgesel Kürt yönetiminin Türkiye, İran, Irak merkezi yönetimi ve Suriye arasındaki siyasî ve coğrafi sıkışmışlığının Suriye’nin parçalanması yoluyla aşılabileceğini düşündüğü aşıkârdır. Barzani’ye göre bağımsız bir Kürt Devleti ve “Büyük Kürdistan” hayalinin gerçekteşmesi yolunda Suriye’deki gelişmeler tarih bir dönüm noktasıdır.

Suriye’de ayaklanmanın başlamasından sonra Suriye Kürtler, bir yandan yeniden örgütlenme çabası içerisine girmiş diğer yandan da ülkedeki gelişmelere göre tavır almak için uzun süre beklemeyi tercih etmişlerdir. Suriye’nin kuzeyinde Kürtlerin yaşadığı kentlerde yönetim karşıtı gösteriler ve şiddet olayları oldukça sınırlı bir seviyede kaldı. Geçen yazdan beri Türkiye’deki hükümet yanlısı medya tarafından Suriye yönetiminin PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olan PYD ile tekrar iyi ilişkiler kurduğuna dair geniş çaplı bir kamuoyu diplomasisi yürütülse de Suriye Kürtlerinin Suriye yönetimi veya muhalifler tarafında yer aldığını gösteren somut bir delil söz konusu değildir. Diğer yandan Suriye yönetiminin ülkenin birçok kentinde ayaklanma devam ederken Kürtlerin yaşadığı bölgelerde geniş çaplı bir ayaklanmayı göze almak istemediği de aşıkârdır. 2011 Haziran ayı sonunda Suriye Devlet Başkanı Beşsar Esad’ın çıkardığı afla 1000 civarı tutuklu PYD üyesinin serbest bırakılması Suriye yönetiminin bu yöndeki eğiliminin bir göstergesi sayılabilir.

Suriye Kürtleri, 2003’ten sonra Kuzey Irak’ta Kürtlerin elde ettiği kazanımlardan etkilenmiş ve Kürt Özerk Bölgesi’yle sürekli etkileşim içerisinde olmuşlardır. 2004 Kamışlı olayları bu etkileşimin en somut göstergesidir. Suriye yönetiminin Mart 2011’de başlayan ayaklanmayı bir türlü bastıramaması Suriye Kürtlerinin tekrar Barzani’ye yönelmelerini ve destek arayışlarını ortaya çıkardı. Ocak 2012’de Humus’ta çatışmalar devam ederken Barzani’nin Erbil’de topladığı Uluslararası Kürt Konferansı’nda Suriyeli Kürt grupları ağırlaması bir tesadüf olmasa gerek. Barzani’nin Suriye Kürt grupları kendi nüfusu altında bir araya getirme çabaları 2012 yılını ilk yarısı boyunca devam etti. Barzani, Temmuz ayında Erbil’de Suriyeli Kürt liderler arasında sağladığı siyasî uzlaşı ile kendi nüfuzunu gösterme yönünden büyük bir

başarı sağlamış oldu. Bu uzlaşya paralel bazı Batılı medya kurumlarında Suriyeli Kürtlerin Kuzey Irak’a giderek askeri eğitim aldıktan sonra Suriye’ye geri döndüklerine dair haberler yayınlanmaya başladı. Kuzey Irak’ta silâhli eğitim alan 1800 Kürt militanın büyük çoğunluğunu geçen yıl afla serbest kalan PYD üyelerinin oluşturduğu iddia ediliyordu. Suriye’nin kuzeyine geri dönen Kürt militanlar, bir süre hem Suriye Ordusu hem de silâhli muhalif güçlerle çatışmaktan kaçınmayı tercih etti. Suriyeli Kürtler, ülkedeki çatışmanın seyrine göre hareket etmeyi sürdürürken artık her iki ihtimalde kendi isteklerini kabul ettirecekleri silâhli bir güce sahip olmuşlardı.

18 Temmuz Saldırısı’nın Türkiye’ye Etkileri

18 Temmuz saldırısıyla Suriye yönetiminin derinden sarsılması ve yönetimle muhalefet arasındaki silâhli çatışmaların Şam ve Halep’te yoğunlaşması, uzun süredir sessiz bekleyen Suriyeli Kürt grupların harekete geçmesini sağladı. Suriye’deki rejimin ömrünün az zamanın kaldığını düşünen PYD’nin silâhli militanları Türkiye sınırına yakın birkaç kentte idarî binaları ele geçirdi ve yol kontrolleri yaparak bölgeye hâkim olduklarını göstermeye çalıştı. Bu kentlerde idarî binalara Suriye bayrağının yerine Kuzey Irak Kürt Özerk Yönetimi’nin bayrakları asıldı. Bu gelişmelerin ardından Barzani, Suriyeli Kürt gençlerine Kuzey Irak’ta silâhli eğitim verdiklerini açıkladı. Barzani’yi Türkiye’deki Kürt liderlerin Suriye’deki Kürtleri destekleyen ve bölgedeki tüm Kürtler için otonomi isteyen milliyetçi açıklamaları takip etti.

AKP Hükümeti ve Türk medyası gelişmeleri şaşkınlık ve kaygı içerisinde izlemeye başladı. Ardından Başbakan Erdoğan, Suriye’nin toprak bütünlüğünü desteklediklerini ve Türkiye sınırında böylesi bir Kürt siyasî oluşumuna izin vermeyeceklerini sert bir dille ifade etti ve Dışişleri Bakanı Davutoğlu’nu Barzani ile görüşmesi için Kuzey Irak’a yolladı. Başbakan Erdoğan’ın bu sert açıklamalarının ve diplomatik girişimlerin, kaosun ve oldu-bittelerin yaygınlaştığı bir bölgesel konjonktürde ne kadar etkili olacağını zaman gösterecek. Bununla birlikte Türkiye’nin dış politikada sert gücünü (*hard power*) gösterme kapasitesinin söylemin ötesine geçmemesi, Türkiye’yi oldukça ciddi güvenlik tehditleriyle karşı karşıya bırakabilir.

Suriye’deki son gelişmelere paralel olarak PKK terör örgütünün Şemdinli’de kurtarılmış bir bölge oluşturmak için gerçekleştirdiği saldırı gözden kaçırılmamalıdır. PKK terör örgütünün çok da sık kullanmadığı bu saldırı yönetimiyle neyi amaçladığı iyi anlamak gerekiyor. Şemdinli çevresinde Türk Ordusu ile PKK’lı teröristler arasında 23 Temmuz’da başlayan silâhli çatışmalar, PKK terör örgütünün Şemdinli’nin kontrolünü bir süre için bile olsa ele geçirmeyi ve belki de Türk Ordusu’nu sivillerinde zarar görebileceği bir kent savaşının içine çekmek istediğini işaretlerini vermektedir. PKK terör örgütünün kendisi açısından bu kadar riskli bir saldırıya girişme cesareti bulmasının Suriye’deki gelişmelerle paralellik arz etmesi bir tesadüf olmasa gerek. Şemdinli saldırısı ve ardından Irak sınırına yakın bölgelerde Türk güvenlik güçlerini hedef alan saldırıların yoğunlaşması Türkiye’nin Suriye benzeri bir istikrarsızlığa sürüklenmek istediğini göstermektedir. AKP Hükümeti Suriye politikasındaki çıkmazlarından radikal bir dönüşümle kurtulmayı başaramazsa Suriye’deki iç savaş ve istikrarsızlığın yakın bir gelecekte Türkiye’nin ulusal çıkarlarını ve ulus-devletin bekasını derinden etkilemesi kaçınılmaz olacaktır.